

12

Inferencia estatística. Intervalo de confianza e contraste de hipótese

Proxéctase a creación dun centro comercial nunha cidade e quérese saber o poder adquisitivo dos habitantes, dato que influirá no tamaño do centro comercial. Establécese unha variable aleatoria X que indica o salario mensual das persoas maiores de idade na cidade. Suponse que X segue unha distribución normal, pero ignórase cal é a súa media, μ , e a súa desviación típica, σ , para dispoñer dun modelo completamente determinado da distribución de X co que poder facer cálculos de probabilidade do poder adquisitivo, predicións de consumo, etc.

O modo de coñecer, ou mellor dito, de axustar os parámetros, μ e σ , da distribución da variable aleatoria X é extraendo unha mostra. Estimar un parámetro consiste en obter unha aproximación do seu valor baseándose nos datos da mostra.

Hai tres cousas que se poden facer para axustar o valor do parámetro dunha poboación: a) estimar o parámetro descoñecido por un número que se obtén en función dos datos da mostra (isto chámase estimación por punto ou puntual); b) determinar un intervalo ao cal é moi probable que pertenza o parámetro (isto chámase estimación por intervalo de confianza); c) aventurar, a xeito de hipótese, un número como valor do parámetro buscado e contrastar con datos da mostra se estes apoian ou rexeitan a hipótese formulada.

1. INTERVALO DE CONFIANZA PARA A MEDIA.....	2
1.1. Tamaño da mostra.....	4
1.2. Intervalo de confianza para a media dunha distribución normal con σ descoñecida.....	5
2. INTERVALO DE CONFIANZA PARA A PROPORCIÓN.....	6
3. CONTRASTE DE HIPÓTESE PARA A MEDIA.....	8
3.1. Contraste bilateral.....	9
3.2. Contraste unilateral pola esquerda.....	11
3.3. Contraste unilateral pola dereita.....	12
4. CONTRASTE DE HIPÓTESE PARA A PROPORCIÓN.....	13

12.1 Intervalo de confianza para a media

É moi improbable que a media poboacional, μ , coincida co valor medio dunha mostra $\bar{X}$ (estimación puntual); non obstante, é mais interesante determinar un intervalo centrado na media mostral, de modo que o valor descoñecido de μ se atope no devandito intervalo cunha probabilidade tan grande como desexemos. A esta probabilidade chamámola nivel de confianza e simbolizámola por $1 - \alpha$, mentres que a α denominámolo nivel de significación ou nivel de risco.

Concretando, temos que buscar un número c , de modo que μ pertenza ao intervalo

$(\bar{X} - c, \bar{X} + c)$ con probabilidade $1 - \alpha$; é dicir, que cumpra que

$$P[\bar{X} - c < \mu < \bar{X} + c] = 1 - \alpha$$

Despexando c nas desigualdades do corchete anterior,

$$\bar{X} - c < \mu \Rightarrow \bar{X} - \mu < c$$

$$\mu < \bar{X} + c \Rightarrow -c < \bar{X} - \mu$$

podemos escribir a probabilidade así:

$$P[-c < \bar{X} - \mu < c] = 1 - \alpha,$$

E empregando o valor absoluto queda:

$$P[|\bar{X} - \mu| < c] = 1 - \alpha$$

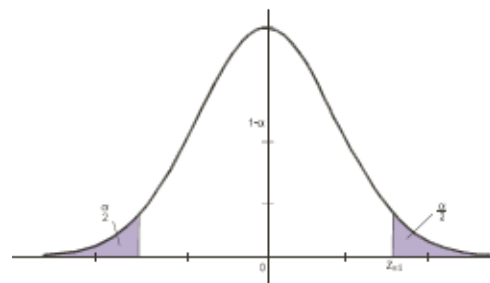
Supoñendo que coñecemos σ , dado $\bar{X}$ que se distribúe segundo una $N(\mu, \frac{\sigma}{\sqrt{n}})$, ao dividir a desigualdade por $\frac{\sigma}{\sqrt{n}}$ tipificamos a variable $\bar{X}$,

$$P\left[\frac{|\bar{X} - \mu|}{\sigma/\sqrt{n}} < \frac{c}{\sigma/\sqrt{n}}\right] = P\left[|Z| < \frac{c}{\sigma/\sqrt{n}}\right] = 1 - \alpha$$

Onde Z é a $N(0,1)$. Buscamos nas táboas o valor de $\frac{c}{\sigma/\sqrt{n}}$ correspondente á probabilidade $1 - \alpha$ e chamamos

a ese valor $z_{\alpha/2}$, despexando c obtemos $c = \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}$

¿Que é $z_{\alpha/2}$? É o valor dunha abscisa da $N(0,1)$ que deixa á súa dereita unha área de probabilidade $\alpha/2$.

En consecuencia, o intervalo buscado é $\left(\bar{X} - \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}, \bar{X} + \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}\right)$

que obviamente depende da probabilidade elixida. Trátase, polo tanto, dun intervalo centrado na media da mostra tomada, $\bar{X}$, e de radio $\frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}$. Este raio do intervalo de confianza denomínase *error máximo*, e é a máxima diferenza que pode existir entre μ e a media da mostra elixida, $\bar{X}$, para un nivel de confianza $1-\alpha$.

Simbolízase por $E = \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}$

Da simple observación desta fórmula vemos que ao aumentar o tamaño da mostra, n , diminúe o erro E ; mentres que ao aumentar o nivel de confianza, aumenta $z_{\alpha/2}$ e, polo tanto, o erro cometido.

Exemplos

1. Nun laboratorio obtivéronse 6 estimacións de PH dunha solución cos resultados seguintes

7,91 7,94 7,90 7,93 7,89 7,91

Suponse que a poboación de todas as determinacións do pH da solución ten unha distribución normal de media descoñecida e desviación típica 0,02.

- Determinéase un intervalo de confianza ao 98% para a media de todas as determinacións do pH da mesma solución obtidas co mesmo método.
- Co mesmo nivel de confianza anterior, cal debe ser o tamaño mínimo da mostra para que a amplitude do intervalo de confianza sexa como máximo 0,01?

Solución:

- a) Determinamos o intervalo de confianza ao 98% para a media. Sabemos que

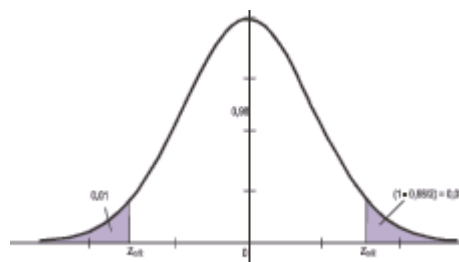
$$\text{nivel de confianza} = 1-\alpha = 98\% = 0,98$$

Temos que achar c tal que $P[|\bar{X} - \mu| < c] = 0,98$. Ademais coñecemos que se distribúe segundo unha normal $N(\mu, 0,02/\sqrt{6})$. Tipificamos $\bar{X}$,

$$P\left[\frac{|\bar{X} - \mu|}{0,02/\sqrt{6}} < \frac{c}{0,02/\sqrt{6}}\right] = P\left[|Z| < \frac{c}{0,02/\sqrt{6}}\right] = 0,98$$

Chamamos $z_{\alpha/2} = \frac{c}{\sigma/\sqrt{n}}$, e buscamos nas táboas da $N(0,1)$ o valor de $z_{\alpha/2}$ que corresponde á abscisa da $N(0,1)$ que vemos na figura

e que calculamos da mesma figura sabendo que $P[Z < z_{\alpha/2}] = 0,01 + 0,98 = 0,99$

Nas táboas da $N(0,1)$ lemos $z_{\alpha/2} = 2,33$, $2,33 = \frac{c}{0,02/\sqrt{6}}$,

Despexando c obtemos $c = \frac{2,33 \cdot 0,02}{\sqrt{6}}$

Como a media da mostra é $\bar{X} = \frac{7,91+7,94+7,90+7,93+7,89+7,91}{6} = 7,91$,

podemos escribir o intervalo buscado

$$\left(\bar{X} - \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}, \bar{X} + \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}\right) = (7,91 - 0,019, 7,91 + 0,019) = (7,891, 7,929).$$

Isto significa que o 98% das mostras de tamaño 6 teñen unha media mostral que difire ou dista da media poboacional menos que 0,019.

1.1. Tamaño da mostra

Outro problema relacionado co intervalo de confianza é: cal debe ser o tamaño da mostra para que cun nivel de confianza determinado 90%, 95%, 99% ou outro, a diferenza entre a media mostral e a media poboacional sexa menor que un valor fixo? Ou, o que é o mesmo, cal debe ser o tamaño da mostra para que cun nivel de confianza establecido o erro máximo cometido sexa menor que unha cantidade dada?

Nos problemas do intervalo de confianza dannos o nivel de confianza, o tamaño da mostra e pídennos achar a diferenza (o erro) entre a media poboacional e a media mostral. Nos problemas de tamaño da mostra dannos o nivel de confianza, a diferenza máxima entre $\bar{X}$ e μ , é dicir, o erro máximo admitido temos que achar o tamaño da mostra. Na práctica, unicamente temos que despxear n na fórmula do erro máximo

$$E = \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}} \Rightarrow \sqrt{n} = \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{E} \Rightarrow n = \left(\frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{E}\right)^2$$

Exemplos

2. Agora resolvemos o apartado b) do problema do exemplo 1.

b) Co mesmo nivel de confianza anterior, cal debe ser o tamaño mínimo da mostra para que a amplitude do intervalo de confianza sexa como máximo 0,01?

Solución:

$$\text{Na fórmula do erro máximo despxamos } n: E = \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}} \Rightarrow \sqrt{n} = \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{E} \Rightarrow n = \left(\frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{E}\right)^2$$

Recordamos que $\sigma = 0,02$ e que $1 - \alpha = 98\% = 0,98$ polo que $z_{\alpha/2} = 2,33$, como vimos no apartado a), e ademais queremos achar o tamaño da mostra, n , para que como máximo o erro sexa $E = 0,01$, é dicir,

$$\frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}} < 0,01 \Rightarrow \sqrt{n} > \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{0,01}. \text{ Substituíndo na formula,}$$

$$n = \left(\frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{E}\right)^2, \text{ resulta } n = \left(\frac{2,33 \cdot 0,02}{0,01}\right)^2 = 21,715$$

Como ha de ser $n > 21$, entón o tamaño mínimo da mostra é $n = 22$.

3. O tempo de vida dunha clase de depuradoras de auga utilizadas nunha planta industrial distribúese normalmente cunha desviación típica de 2000 horas. Nun ensaio realizado cunha mostra aleatoria de 9 depuradoras obtivéronse os seguintes tempos de vida en miles de horas

9,5   10   7,5   10,5   16,5   10   12   32   18

a) Áchese un intervalo de confianza ao 99% para a vida media das depuradoras.

b) Calcúlese o tamaño mínimo que debería ter a mostra, no caso de admitir un erro máximo de 500 horas, cun grao de confianza do 95%.

Solución:

A variable X é o tempo de vida das depuradoras que se distribúe segundo unha $N(\mu, 2000)$. Imos resolver este problema dun xeito máis directo que no exemplo 1.

a) O intervalo de confianza para a media vén dado pola expresión:

$$\left(\bar{X} - \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}, \bar{X} + \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}} \right)$$

Imos calcular cada un dos ingredientes da expresión anterior.

Como $1-\alpha = 99\% = 0,99$, entón de $P[Z < z_{\alpha/2}] = 0,005 + 0,99 = 0,995$ e obtemos nas táboas que $z_{\alpha/2} = 2,575$; ademais, $\sigma = 2000$ horas, o tamaño da mostra $n = 9$ e

$$\bar{X} = \frac{9,5+10+7,5+10,5+16,5+10+12+32+10}{9} = 14, \text{ en miles de horas, } \bar{X} = 14000 \text{ horas.}$$

Substituíndo na expresión do intervalo de confianza queda

$$\left(\bar{X} - \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}, \bar{X} + \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}} \right) = \left(14000 - \frac{2,575 \cdot 2000}{\sqrt{9}}, 14000 + \frac{2,575 \cdot 2000}{\sqrt{9}} \right) =$$

$$= (14000 - 1716,67, 14000 + 1716,67) = (12283,33, 15716,67).$$

Isto significa que o 99% das mostras de tamaño 9 teñen unha media mostral que difire ou dista da media poboacional menos que 1716,66 horas.

b) Na fórmula do erro máximo desexamos n:

$$E = \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}} \Rightarrow \sqrt{n} = \frac{P[Z < z_{\alpha/2}] \cdot \sigma}{E} \Rightarrow n = \left(\frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{E} \right)^2.$$

Recordamos que $\sigma = 2000$ horas, agora o grao de confianza ou nivel de confianza é $1-\alpha = 95\% = 0,95$ polo que de $P[Z < z_{\alpha/2}] = 0,025 + 0,95 = 0,975$, obtemos que $z_{\alpha/2} = 1,96$.

Queremos achar o tamaño da mostra, n , para que o erro máximo admitido sexa $E = 500$ horas. Substituíndo na última fórmula,

$$n = \left(\frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{E} \right)^2, \text{ resulta } n = \left(\frac{1,96 \cdot 2000}{500} \right)^2 = 61,46$$

O tamaño mínimo da mostra é $n = 62$.

1.2. Intervalo de confianza para a media dunha distribución normal con σ descoñecida

No desenvolvemento anterior supuxemos que a desviación típica σ é coñecida, claro que alguén pode pensar ¿como é posible coñecer σ sen coñecer μ .?

Cando se descoñece o valor da desviación típica, σ , substitúese pola desviación típica mostral, S , que nalgúñas calculadoras áchase coa tecla σ_{n-1} . O malo é que se empregamos a desviación típica mostral, S , a tipificación da variable $\bar{X}$

$$\frac{\bar{X} - \mu}{S/\sqrt{n}}$$

Non segue unha distribución normal $N(0,1)$, senón unha distribución t de Student que non é obxectivo deste curso, aínda que tamén é certo que a t de Student se aproxima á $N(0,1)$ cando n é grande.

2. Intervalo de confianza para a proporción

Sabemos que se unha poboación ten unha proporción poboacional p dunha determinada característica, entón a variable aleatoria, $\hat{p}$ das proporcións mostrais, cando n é grande ou $n \cdot p > 5$, tende a unha distribución normal de media $\mu_{\hat{p}} = p$ e desviación típica $\sigma_{\hat{p}} = \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}$; é dicir, a distribución de $\hat{p}$ aproxímase moito a unha $N(p, \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}})$. Aínda que non hai unanimidade, considérase n grande cando $n \geq 30$.

Coñecido o valor da proporción $\hat{p}$ dunha mostra, podemos determinar un intervalo para p , a proporción poboacional da característica, do mesmo modo que fixemos no caso do intervalo de confianza para a media. Buscamos un intervalo no que o valor descoñecido de p se atope cunha probabilidade ou nivel de confianza $1 - \alpha$, onde α indica o nivel de significación.

Non obstante, en vez de seguir o mesmo camiño que no intervalo de confianza para a media imos facer outra cousa. Pódese demostrar que se n , tamaño da mostra, é grande, o cociente

$$\frac{\hat{p} - p}{\sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}}$$

segue aproximadamente unha distribución normal $N(0,1)$; é dicir, que

$$P[|Z| < z_{\alpha/2}] = P\left[\frac{|\hat{p} - p|}{\sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}} < z_{\alpha/2}\right] = 1 - \alpha$$

Da desigualdade do segundo corchete

$$\frac{|\hat{p} - p|}{\sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}} < z_{\alpha/2}$$

Obtemos $|\hat{p} - p| < z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}$ ou $-z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}} < \hat{p} - p < z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}$

Multiplicando por -1 as desigualdades anteriores cambian de sentido

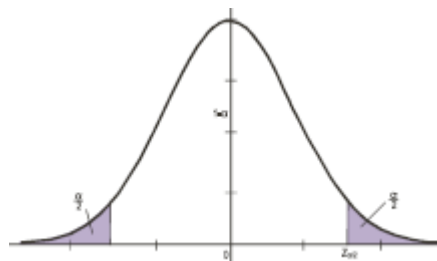
$$z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}} > -\hat{p} + p > -z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}$$

E sumando $\hat{p}$ a todas as desigualdades chégase a $\hat{p} + z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}} > p > \hat{p} - z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}$

que, cambiando a orde, tamén se pode escribir $\hat{p} - z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}} < p < \hat{p} + z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}$

Logo o intervalo de confianza para a proporción cando n é grande é aproximadamente

$$\left(\hat{p} - z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}, \hat{p} + z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}} \right)$$

Onde $z_{\alpha/2}$, como no caso do intervalo de confianza para a media, é o valor dunha abscisa da $N(0, 1)$ que deixa á súa dereita unha área de probabilidade $\alpha/2$

Trátase dun intervalo centrado na proporción elixida, $\hat{p}$, e de raio $z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}$. A este raio, como no caso do intervalo para a media, denomínase *erro máximo*; e é o erro que se comete ao estimar p mediante $\hat{p}$, e tamén se simboliza por

$$E = z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}$$

Como no apartado anterior, agora estamos en condicións de achar o tamaño da mostra para a proporción. Coñecemos o nivel de confianza, a diferenza máxima entre $\hat{p}$ e p , é dicir, o erro máximo admitido, e queremos determinar o tamaño da mostra. Isto conséguese despegando n na fórmula:

$$E = z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}} \Rightarrow E^2 = (z_{\alpha/2})^2 \frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n} \Rightarrow n = (z_{\alpha/2})^2 \frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{E^2}$$

Exemplos

4. Nunha comunidade autónoma faise unha enquisa para coñecer se os contribuíntes están a favor da implantación dun novo imposto. Interrógase a unha mostra de 600 contribuíntes e o resultado é favorable só en 225 casos.
- Cun nivel de significación do 5% establece un intervalo de confianza para a proporción de contribuíntes favorables ao imposto.
  - Cal ha de ser o tamaño da mostra para que a diferenza entre a proporción poboacional p e a proporción mostrai $\hat{p}$ sexa menor que 0,02, co mesmo nivel de confianza?

Solución:

- a) O intervalo de confianza para a proporción poboacional p é

$$\left(\hat{p} - z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}, \hat{p} + z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}} \right)$$

Calculamos os ingredientes do intervalo de confianza: $\alpha = 5\% = 0,05$, $1-\alpha = 0,95$; ademais

$n = 600 \geq 30$, $\hat{p} = 225/600 = 0,375$ e $z_{\alpha/2}$ calculámolo das táboas, sabendo que $P[Z < z_{\alpha/2}] = 0,95 + 0,025 = 0,975$, e resulta $z_{\alpha/2} = 1,96$. O intervalo buscado será:

$$\left(0,375 - 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,375 \cdot 0,625}{600}}, 0,375 + 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,375 \cdot 0,625}{600}} \right) \Rightarrow$$

$$(0,375 - 0,039, 0,375 + 0,039) = (0,336, 0,414)$$

Isto significa que o intervalo de confianza 95% das mostras de tamaño 600 contén a proporción poboacional buscada; tan só o 5% restante non contén á devandita proporción. Á vista do intervalo obtido non parece que os cidadáns estean moi entusiasmados co imposto.

- b) Debemos calcula n na fórmula $E = z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}$

Onde $E = 0,02$, $z_{\alpha/2} = 1,96$, calculámolo antes, porque o nivel de confianza $1-\alpha = 0,95$, é o mesmo e $\hat{p} = 0,375$. Substituíndo e despxandp n, obtemos

$$0,02 = 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,375 \cdot 0,625}{n}} \Rightarrow 0,02^2 = 1,96^2 \cdot \frac{0,375 \cdot 0,625}{n} \Rightarrow n = 1,96^2 \cdot \frac{0,375 \cdot 0,625}{0,02^2} = 2250,94$$

Logo o tamaño mínimo da mostra é $n = 2251$.

3. Contraste de hipótese para a media

Outra forma de abordar o problema de estimar a media dunha poboación consiste en formular unha hipótese sobre a media e despois usar a información que proporciona a mostra para confirmar ou rexeitar a devandita hipótese. Esta técnica de inferencia estatística coñécese co nome de contraste de hipótese ou test de hipótese. E, por suposto, suporemos que estamos ante unha variable aleatoria X que segue unha distribución normal de desviación típica, σ , coñecida.

O proceso do contraste de hipótese realízase nos 4 pasos que indicamos a continuación.

1. Establecer a hipótese que provisionalmente se considera verdadeira. Simbolizamos esta hipótese por H_0 , e consiste en que μ , media poboacional, teña un valor μ_0 ; é dicir,

$$H_0 : \mu = \mu_0$$

Esta H_0 denomínase *hipótese nula* porque se parte do suposto de que a diferenza entre o valor verdadeiro da media e o seu valor hipotético é cero.

A *hipótese alternativa*, simbolizada por H_1 , poderá ser de tres tipos diferentes en función da natureza do problema:

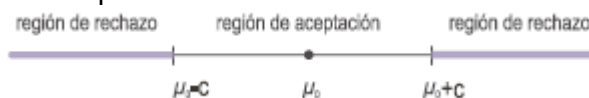
$$H_1 : \mu \neq \mu_0 \text{ (contraste bilateral)}$$

$$H_1 : \mu > \mu_0 \text{ (contraste unilateral pola dereita)}$$

$$H_1 : \mu < \mu_0 \text{ (contraste unilateral pola esquerda)}$$

2. Fixar o nivel de significación α , que indica a probabilidade de rexeitar H_0 aíndo sendo verdadeira, ou establecer o nivel de confianza $1-\alpha$, que indica a probabilidade de aceptar H_0 cando é certa. Os valores de α máis común son 5%, 1% e 10% (ou 0,05, 0,01 e 0,1) e os de $1-\alpha$, 95%, 99% e 90% (ou 0,95, 0,99 e 0,90).
3. Determinar a rexión de aceptación para o nivel de significación α ou nivel de confianza $1-\alpha$, de tal maneira que a probabilidade de aceptar H_0 cando sexa certa coincida con $1-\alpha$. Logo a rexión de aceptación será o intervalo $(\mu_0 - c, \mu_0 + c)$ no que o número c verifica que :
$$P[|\bar{X} - \mu_0| < c] = 1-\alpha$$

Gráficamente a rexión de aceptación e a rexión de rexeitamento serían as da figura.

4. Extráese unha mostra e calcúlase a media mostral, $\bar{X}$; a continuación compróbase se cae dentro ou fóra da rexión de aceptación. Se cae dentro acéptase H_0 e se non, rexéitase.

3.1 Contraste bilateral

Aparece cando a hipótese alternativamente é simplemente distinta da hipótese nula.

Paso 1. Neste caso a hipótese nula e alternativa son: $H_0 : \mu = \mu_0$

$$H_1 : \mu \neq \mu_0$$

Paso 2. Fixamos un nivel de significación α ou un nivel de confianza $1-\alpha$.

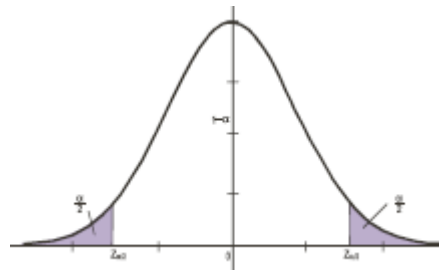
Paso 3. Determinación da rexión de aceptación ($\mu_0 - c$, $\mu_0 + c$). O valor c na rexión de aceptación, para un nivel de significación α ou un nivel de confianza $1-\alpha$, calcúlase da probabilidade

$$P[|\bar{X} - \mu_0| < c] = 1-\alpha$$

Dividindo a desigualdade do corchete por $\sigma/\sqrt{n}$ tipificamos $\bar{X}$,

$$P\left[\frac{|\bar{X} - \mu_0|}{\sigma/\sqrt{n}} < \frac{c}{\sigma/\sqrt{n}}\right] = 1-\alpha,$$

$$P\left[|Z| < \frac{c}{\sigma/\sqrt{n}}\right] = 1-\alpha,$$

Buscamos nas táboas un valor, $z_{\alpha/2}$, da $N(0, 1)$ tal que

$$P[|Z| < z_{\alpha/2}] = 1-\alpha,$$

Como $z_{\alpha/2} = \frac{c}{\sigma/\sqrt{n}}$, entón $c = \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}$ e a rexión de aceptación será:

$$\left(\mu_0 - \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}, \mu_0 + \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}\right)$$

Paso 4. Extráese unha mostra, calcúlase a súa media $\bar{X}$ e compróbase se cae dentro ou fóra da rexión anterior, se cae dentro aceptamos H_0 e se non, rexeitase.

Exemplos

5. Os diámetros dunhas pezas cilíndricas producidas por unha máquina seguen unha distribución normal de media descoñecida e desviación típica $\sigma = 2$ mm. Tómase unha mostra de 25 pezas e obtense un diámetro medio de 36 mm. Pódese afirmar cun nivel de significación de 0,01 que a media do diámetro destas pezas é 40 mm?

Solución:

Paso 1. A hipótese nula é $H_0 : \mu = 40$ e a hipótese alternativa, $H_1 : \mu \neq 40$. Estamos ante un contraste bilateral.

Paso 2. Fixamos un nivel de significación $\alpha = 0,01$ ou un nivel de confianza $1-\alpha = 0,99$.

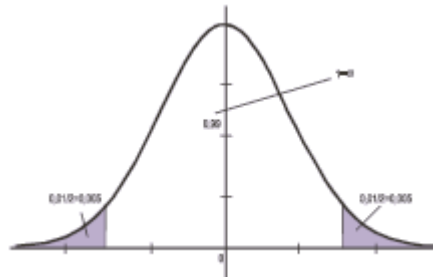
Paso 3. Determinamos a rexión de aceptación:

$$\left(\mu_0 - \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}, \mu_0 + \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}} \right)$$

Como $\alpha = 0,01$, $\alpha/2 = 0,005$ e o tamaño da mostra $n = 25$, segundo o gráfico e as fórmulas

$$P[|Z| < z_{\alpha/2}] = 1 - \alpha$$

$$P[Z < z_{\alpha/2}] = 0,99 + 0,005 = 0,995$$

Obtemos o valor de $z_{\alpha/2}$ nas táboas; resultando $z_{\alpha/2} = 2,575$; en consecuencia, a rexión de aceptación será:

$$\left(40 - \frac{2,575 \cdot 2}{\sqrt{25}}, 40 + \frac{2,575 \cdot 2}{\sqrt{25}} \right) = (38,97, 41,03)$$

Paso 4. Para unha mostra de tamaño $n = 25$ resultou que $\bar{X} = 36$ mm. É evidente que 36 non pertence ao intervalo (38,97, 41,03), logo rexeitamos H_0 , a media da poboación non é 40 mm.

6. Quérese comprobar se unha máquina destinada á unchedura de botellas de auga mineral sufriu un desaxuste. Unha mostra aleatoria de 10 botellas saídas desa máquina proporciona os seguintes datos:

0,49 0,52 0,51 0,48 0,53 0,55 0,49 0,50 0,52 0,49

Supoñendo que a cantidade de líquido que a máquina deposita en cada envase segue unha distribución normal de media 0,5 l e unha desviación típica de 0,02 l, deséxase contrastar se o contido medio das botellas saídas desa máquina é 0,5 l cun nivel de significación de 5%. Pídese:

- Formular a hipótese nula e alternativa.
- Determinar a rexión crítica do contraste.
- Realizar o contraste.

Solución:

- a) **Paso 1.** A hipótese nula e a alternativa son:

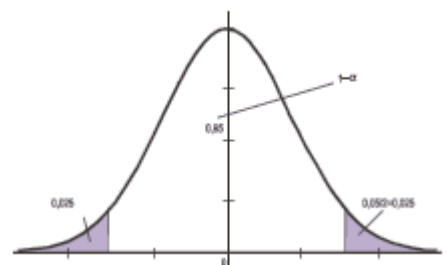
$$H_0 : \mu = 0,5 \text{ l}$$

$$H_1 : \mu \neq 0,5 \text{ l}$$

Paso 2. Fixamos o nivel de significación $\alpha = 5\% = 0,05$ e, por conseguinte, o nivel de confianza $1 - \alpha = 1 - 0,05 = 0,95$.

- b) **Paso 3.** Determinación da rexión de aceptación cando $\sigma = 0,02$ l e o tamaño da mostra $n = 10$,

$$\left(0,5 - \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}, 0,5 + \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}} \right) = \left(0,5 - \frac{z_{\alpha/2} \cdot 0,02}{\sqrt{10}}, 0,5 + \frac{z_{\alpha/2} \cdot 0,02}{\sqrt{10}} \right).$$

Como $\alpha = 5\% = 0,05$, $\alpha/2 = 0,025$, segundo o gráfico vemos que

$$P[|Z| < z_{\alpha/2}] = 1 - 0,05 = 0,95$$

$$P[Z < z_{\alpha/2}] = 0,95 + 0,025 = 0,975$$

Buscando nas táboas o valor de $z_{\alpha/2}$ obtemos que $z_{\alpha/2} = 1,96$; en consecuencia, a rexión de aceptación será:

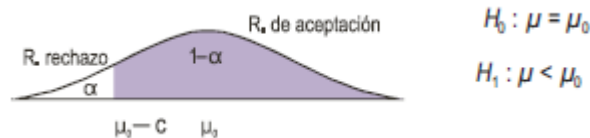
$$\left(0,5 - \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}, 0,5 + \frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\sqrt{n}}\right) = \left(0,5 - \frac{1,96 \cdot 0,02}{\sqrt{10}}, 0,5 + \frac{1,96 \cdot 0,02}{\sqrt{10}}\right) = (0,5 - 0,012, 0,5 + 0,012) = (0,488, 0,512).$$

A rexión crítica ou rexión de rexeitamento está formada polo complementario da rexión de aceptación, é dicir, os intervalos $(-\infty, 0,488)$ e $(0,512, \infty)$

c) **Paso 4.** Calculamos $\bar{X}$, $\bar{X} = \frac{0,49 + 0,52 + \dots + 0,49}{10} = 0,508$. Como 0,508 está dentro do intervalo $(0,488, 0,512)$, aceptamos a hipótese nula.

3.2 Contraste unilateral pola esquerda

Hai problemas en que nos interesa decidir se a hipótese alternativa é menor que o valor da hipótese nula. Estamos entón ante un contraste unilateral pola esquerda, cuxas hipóteses son:

Neste caso a rexión de aceptación é o intervalo $(\mu_0 - c, \infty)$ e a rexión crítica ou rexión de rexeitamento $(-\infty, \mu_0 - c)$ está situada á esquerda da distribución das medias mostrais.

Para calcular c partimos de $P[\bar{X} > \mu_0 - c] = 1 - \alpha$.

Restando μ_0 e dividindo por $\sigma/\sqrt{n}$ tipificamos $\bar{X}$:

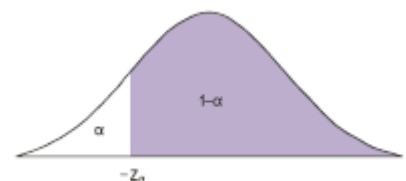
$$P\left[\frac{\bar{X} - \mu_0}{\sigma/\sqrt{n}} > \frac{\mu_0 - c - \mu_0}{\sigma/\sqrt{n}}\right] = 1 - \alpha,$$

$$P\left[Z > \frac{-c}{\sigma/\sqrt{n}}\right] = 1 - \alpha \quad \text{ou} \quad P[Z > -z_\alpha] = 1 - \alpha$$

Buscamos nas táboas un valor, $-z_\alpha$, da $N(0, 1)$ tal que $P[Z > -z_\alpha] = P[Z < z_\alpha] = 1 - \alpha$.

Entón, como $z_\alpha = \frac{c}{\sigma/\sqrt{n}} \Rightarrow c = \frac{z_\alpha \cdot \sigma}{\sqrt{n}}$, a rexión de aceptación é:

$$\left(\mu_0 - \frac{z_\alpha \cdot \sigma}{\sqrt{n}}, \infty\right)$$

Exemplo

7. A vida media das lámpadas de 60 w dunha determinada marca está garantida polo fabricante en 800 horas, cunha desviación típica de 120 horas. Escóllese unha mostra de 50 lámpadas e despois de deixalas acendidas ininterrompidamente atópase que teñen unha vida media de 750 horas. Haberá que rexeitar a afirmación do fabricante cun nivel de confianza de 95%?

Solución:

Seguiremos o mesmo procedemento de resolución que no contraste bilateral.

Paso 1. As hipóteses son $H_0 : \mu = 800$

$$H_1 : \mu < 800.$$

Trátase dun contraste unilateral pola esquerda

Paso 2. Fixamos o nivel de significación $1-\alpha = 95\% = 0,95$, $\alpha = 0,05$

Paso 3. Determinamos a rexión de aceptación. Da probabilidade

$P[Z > -z_\alpha] = P[Z < z_\alpha] = 0,95$ obtemos nas táboas 1,645. Entón a rexión de aceptación é

$$\left(\mu_0 - \frac{z_\alpha \cdot \sigma}{\sqrt{n}}, \infty\right) = \left(800 - 1,645 \cdot \frac{120}{\sqrt{50}}, \infty\right) = (800 - 27,9, \infty) = (772,08, \infty)$$

Paso 4. Para aceptar H_0 ten que acontecer que $\bar{X}$ caia no intervalo $(772,08, \infty)$.

Evidentemente $\bar{X} = 750$ non pertence ao intervalo $(772,08, \infty)$. Logo rexeítase a hipótese nula. Non é certo que as lampadas teñan unha vida media de 800 horas.

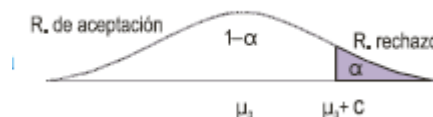
3.2 Contraste unilateral pola dereita

Noutros casos debemos contrastar se a hipótese alternativa é maior que a hipótese nula. Estamos entón ante un contraste unilateral pola dereita cuxas hipóteses son

$$H_0 : \mu = \mu_0$$

$$H_1 : \mu > \mu_0$$

Neste caso a rexión aceptación é o intervalo $(-\infty, \mu_0 + c)$ e a rexión crítica ou rexión de rexeitamento $(\mu_0 + c, \infty)$ está situada á dereita da distribución das medias mostral.

Para calcular c partimos de $P[\bar{X} < \mu_0 + c] = 1-\alpha$. Restando μ_0 e dividindo por $\sigma/\sqrt{n}$

tipificamos $\bar{X}$:

$$P\left[\frac{\bar{X}-\mu_0}{\sigma/\sqrt{n}} < \frac{\mu_0+c-\mu_0}{\sigma/\sqrt{n}}\right] = 1-\alpha,$$

$$P\left[Z < \frac{c}{\sigma/\sqrt{n}}\right] = 1-\alpha \quad \text{ou} \quad P[Z < z_\alpha] = 1-\alpha$$

Buscamos nas táboas un valor un valor, z_α , da $N(0, 1)$ tal que $P[Z < z_\alpha] = 1-\alpha$.

Entón, como $z_\alpha = \frac{c}{\sigma/\sqrt{n}} \Rightarrow c = \frac{z_\alpha \cdot \sigma}{\sqrt{n}}$, a rexión de aceptación é: $\left(-\infty, \mu_0 + \frac{z_\alpha \cdot \sigma}{\sqrt{n}}\right)$

Exemplos

8. Un servizo telefónico de atención ao cliente asegura que o tempo medio de espera antes de ser atendidos é de 5 minutos e desviación típica 0,6 minutos. Tómase unha mostra de 36 chamadas e botan unha media de espera de 5,2 minutos. Existen razón para crer, cun nivel de significación de 0,05, que o tempo de espera é maior que 5 minutos?

Solución:

Paso 1. As hipótesis son $H_0: \mu = 5$

$H_1: \mu > 5$

Trátase dun contraste unilateral pola dereita

Paso 2. Fixamos o nivel de significación $\alpha = 0,05$

Paso 3. Determinamos de $P[Z \leq z_\alpha] = 0,95$, a rexión de aceptación e nas táboas

obtemos $z_\alpha = 1,645$.

Entón a rexión de aceptación é

$$\left(-\infty, \mu_0 + \frac{z_\alpha \cdot \sigma}{\sqrt{n}}\right) = \left(-\infty, 5 + 1,645 \cdot \frac{0,6}{\sqrt{36}}\right) = (-\infty, 5,1645).$$

Paso 4. Para aceptar H_0 ten que acontecer que $\bar{X}$ caia no intervalo $(-\infty, 5,1645)$.

Como $\bar{X} = 5,2$ non pertence ao intervalo $(-\infty, 5,1645)$, entón rexeítase a hipótese nula. Non é certo que o tempo medio de espera sexa de 5 minutos.

4. Contraste de hipótese para a proporción

O contraste de hipótese para unha proporción ou porcentaxe baséase nos mesmos principios do contraste de hipótese para a media; tan só temos que recordar que se unha poboación ten unha proporción poboacional p dunha determinada característica, entón a variable aleatoria $\hat{p}$, das proporcións mostrais, cando $n \geq 30$, aproxímase a unha distribución normal

$$N\left(p, \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}\right).$$

Se poñemos en vez de p , proporción poboacional, o valor de p_0 , hipótese que queremos

contrastar, entón debe aproximarse a unha normal $N\left(p_0, \sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}\right)$

O proceso realízase nos 4 pasos que formulamos no contraste da media.

1. Establecer a hipótese que provisionalmente se considera verdadeira, H_0 , que p , media poboacional, teña un valor p_0 ; é dicir, $H_0: p = p_0$

A hipótese complementaria da hipótese nula é a hipótese alternativa, H_1 , que pode ser de tres tipos diferentes:

$H_1: p \neq p_0$ (contraste bilateral)

$H_1: p < p_0$ (contraste unilateral pola esquerda)

$H_1: p > p_0$ (contraste unilateral pola dereita)

2. Fixar o nivel de significación α , que indica a probabilidade de rexeitar H_0 aínda sendo verdadeira, ou establecer o nivel de confianza $1-\alpha$, que indica a probabilidade de aceptar H_0 cando é certa.
3. Determinar a rexión de aceptación para o nivel de significación α supón determinar un intervalo (p_0-c, p_0+c) ao que pertenza a proporción mostral con probabilidade $1-\alpha$. Logo c é un número que cumpre que: $P[|\hat{p} - p_0| < c] = 1-\alpha$

Dividindo a desigualdade por $\sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}$, tipificamos $\hat{p}$; e chamando $z_{\alpha/2} = \frac{c}{\sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}}$,

$$\text{quédanos : } P\left[\frac{|\hat{p}-p_0|}{\sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}} < z_{\alpha/2}\right] = 1-\alpha.$$

Da desigualdade do corchete obtemos $|\hat{p} - p_0| < z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}$
que conduce, cando o contraste é bilateral, á rexión de aceptación buscada:

$$\left(p_0 - z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}, p_0 + z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}\right)$$

Nos contrastes unilaterales as rexións de aceptación son:

- Pola esquerda $\left(p_0 - z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}, \infty\right)$
  - Pola dereita $\left(-\infty, p_0 + z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}\right)$
4. Extráese unha mostra e calcúlase a proporción mostral, $\hat{p}$; a continuación compróbase se cae dentro ou fóra da rexión de aceptación. Se cae dentro acéptase H_0 e se non, como é moi improbable que a proporción mostral obtida siga a distribución normal das proporcións mostrais, rexéitase.

Exemplos

9. Un comerciante de produtos informáticos asegura que o 45% dos fogares de certa cidade posúen ordenador. Extráese unha mostra de 300 fogares e resulta que 120 posúen ordenador. Pódese rexeitar a afirmación do comerciante cun nivel de significación do 5%

Solución:

Paso 1. As hipótesis do contraste son: $H_0 : p = 0,45$ e $H_1 : p \neq 0,45$ (contraste bilateral)

Paso 2. O nivel de significación é $\alpha = 0,05$ e $1-\alpha = 0,95$

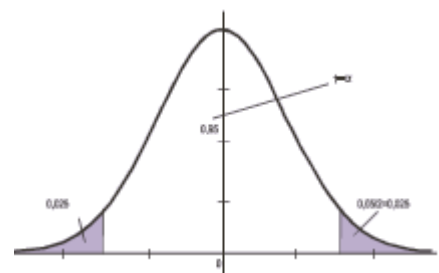
Paso 3. Determinamos a rexión de aceptación:

$$\left(p_0 - z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}, p_0 + z_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}\right)$$

Como $\alpha = 5\% = 0,05$, $\alpha/2 = 0,025$, segundo o gráfico vemos que

$$P[|Z| \leq z_{\alpha}] = 1-0,05 = 0,95$$

$$P[Z < z_{\alpha}] = 0,95 + 0,025 = 0,975$$

Buscando nas táboas o valor de $z_{\alpha/2}$ obtemos que $z_{\alpha/2} = 1,96$; en consecuencia, como $n = 300$ e $p_0 = 0,45$, a rexión de aceptación será:

$$\left(0,45 - 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,45 \cdot 0,55}{300}}, 0,45 + 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,45 \cdot 0,55}{300}} \right) = (0,394, 0,506).$$

Paso 4. Da mostra $\hat{p} = 120/300 = 0,4$, e ademais cae dentro do intervalo $(0,394, 0,506)$; polo tanto, aceptamos a afirmación do comerciante.

10. A experiencia de anteriores eleccións mostran que certo partido obtén o 15% dos votos nunha cidade. Pódese aceptar esta afirmación, para un nivel de significación de 0,1, se na última enquisa só 205 persoas, entre 1500, se mostraron favorables ao devandito partido?

Solución:

Paso 1. As hipóteses do contraste son:

$H_0 : p = 0,15$ e $H_1 : p < 0,15$ (contraste unilateral pola esquerda)

Paso 2. O nivel de significación é $\alpha = 0,1$ e $1-\alpha = 0,9$

Paso 3. Determinamos a rexión de aceptación:

$$\left(p_0 - z_{\alpha} \cdot \sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}, \infty \right) \text{ de } P[Z > -z_{\alpha}] = P[Z < z_{\alpha}] = 0,9.$$

Obtemos nas táboas $z_{\alpha} = 1,28$ e como $p_0 = 0,15$ e $n = 1500$, a rexión de aceptación é

$$\left(0,15 - 1,28 \cdot \sqrt{\frac{0,15 \cdot 0,85}{1500}}, \infty \right) = (0,138, \infty)$$

Paso 4. Da mostra $\hat{p} = 205/1500 = 0,136$, e como vemos non cae dentro do intervalo $(0,138, \infty)$. Polo tanto, rexeitamos a hipótese nula.

11. Un fabricante de quentadores de gas afirma que como máximo o 2% dos quentadores de gas que comercializa teñen unha avaría durante o período de garantía. Non obstante, nunha mostra de 400 quentadores atopouse que 12 deles tiveron unha avaría durante o primeiro ano de garantía. Pódese aceptar a afirmación do fabricante cun nivel de significación do 0,05?

Solución:

Paso 1. As hipóteses do contraste son:

$H_0 : p = 0,02$ e $H_1 : p > 0,02$ (contraste unilateral pola dereita).

Paso 2. O nivel de significación é $\alpha = 0,05$ e $1-\alpha = 0,95$

Paso 3. Determinamos a rexión de aceptación:

De $P[Z < z_{\alpha}] = 0,95$, obtemos nas táboas $z_{\alpha} = 1,645$ e como $p_0 = 0,02$ e $n = 400$, a rexión de aceptación é

$$\left(-\infty, 0,02 + 1,645 \cdot \sqrt{\frac{0,02 \cdot 0,98}{400}} \right) = (-\infty, 0,031)$$

Paso 4. Na mostra $\hat{p} = 12/400 = 0,03$, e como vemos cae dentro do intervalo $(-\infty, 0,031)$. Polo tanto, aceptamos a hipótese nula.